

Правовий вісник
Української академії банківської справи,
2015, № 1(12)
Науково-практичний журнал
Заснований у жовтні 2008 року. Виходить двічі на рік.
ISSN 2305-7440
Реєстраційне свідоцтво КВ № 13433-2317Р
від 26.09.2007
Засновник і видавець
Державний вищий навчальний заклад
"Українська академія банківської справи
Національного банку України"

Редакційна колегія:

В. В. Сухонос (мол.), д-р юрид. наук, професор
(головний редактор);
Ю. С. Шемшученко, д-р юрид. наук, професор,
академік НАН України;
О. Ф. Андрійко, д-р юрид. наук, професор;
О. В. Скрипнюк, д-р юрид. наук, професор
академік НАПрН України;
С. Г. Стеценко, д-р юрид. наук, професор;
В. В. Сухонос, д-р юрид. наук, професор;
В. Д. Чернадчук, д-р юрид. наук, професор;
Д. М. Лук'янець, д-р юрид. наук, професор;
А. О. Ткаченко, канд. юрид. наук, доцент;
В. М. Завгородня, канд. юрид. наук, доцент
(відповідальний секретар)

Рекомендовано до друку вченою радою Державного вищого навчального закладу
"Українська академія банківської справи Національного банку України", протокол № 11 від
27.04.2015

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Правовий вісник
Української академії банківської справи" обов'язкове. Редакція може публікувати
матеріали в порядку обговорення, не обов'язково поділяючи точку зору авторів щодо
змісту поданих статей. Відповідальність за фактичні помилки, достовірність інформації та
точність викладених фактів несуть автори. Статті не рецензуються. Рукописи не
повертаються. Усі права застережено.

Адреса редакції:
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України",
вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна,
тел.: 0(542) 66-50-74, 66-50-79, факс: 0(542) 66-51-14, e-mail: pvuabs@gmail.com
Сайт: <http://pvuabs.com>

© ДВНЗ "Українська академія банківської справи
Національного банку України", 2015

Суми ■ 2015

ПРАВОВИЙ ВІСНИК
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

№ 1(12)
2015

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

- Скрипнюк О. В.*
ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ
В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ТЕОРІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ..... 3
- Зянкович Ю.*
ИСТОРИЯ ПРАВА НА ВЛАДЕНИЕ ОРУЖИЕМ В СОЕДИНЕННЫХ ШТАТАХ АМЕРИКИ..... 8
- Сухонос В. В. (мол.)*
АНАРХІЧНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВИТОКИ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 15

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

- Бовсунівський П. В.*
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ, ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ТА ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ В УКРАЇНІ: ВИБІР ВІРНОЇ МОДЕЛІ 19
- Стогова О. В.*
ОСНОВНІ ТИПИ ФЕДЕРАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ..... 25
- Славко А. С.*
АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ "ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ" 28

РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

- Корогод Г. І.*
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ БАНКІВ
НА СУМЩИНІ В ПЕРІОД ОКУПАЦІЇ (1941–1943 рр.)..... 34
- Маланчук Т. В.*
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ
СПОЖИВАЧІВ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 44
- Огорілко Ю. М.*
ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ ШВЕЙЦАРІЇ:
ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЗГІДНО З АКТОМ ВІД 6 ЖОВТНЯ 1905 РОКУ..... 48
- Швагер О. А.*
ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ
ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ 51
- Старинський М. В.*
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВА
ЕФЕКТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ..... 54

РОЗДІЛ 4. ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Кузьменко С. Г.

НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ..... 59

Мирославський С. В.

ПОХОДЖЕННЯ ВЕКСЕЛЯ 64

Руденко Л. Д.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ МАГІСТРАЛЬНОГО ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ..... 68

Афанасієв Р. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ 71

РОЗДІЛ 5. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Звірко О. Є.

КРИМІНАЛЬНИЙ ШАНТАЖ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ..... 76

РОЗДІЛ 6. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

Зозуля Є. В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВПРАЦІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВООХОРОННИХ СТРУКТУР
І ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ, ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ТА ПРАВОСУДДЯ (ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)..... 81

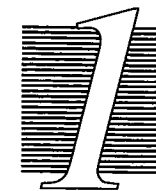
Самойленко Є. А.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
НАВІГАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ РІК АФРИКИ 86

Завгородня В. М.

ПОНЯТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТОРУ
ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЙОГО СТАНДАРТІВ У ПЕРВИННОМУ ПРАВІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 91

Розділ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.1

*О. В. Скрипнюк, д-р юрид. наук, проф., академік Національної академії правових наук
України, заслужений юрист України*

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ТЕОРІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті розкривається генеза поняття взаємодії держави і громадянського суспільства в класичній західноєвропейській теорії права XVI–XIX ст. На основі аналізу праць Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Й. Фіхте, Г. Гегеля, А. де Токвіля розкриваються основні етапи формування концепту взаємодії держави і громадянського суспільства, їх основа, напрямки, форми, компоненти тощо.

Ключові слова: громадянське суспільство, держава, правова теорія, взаємодія, концепт, форми, компоненти, інститути, суперечності, верховенство права, закон.

Постановка проблеми. Стратегічним напрямком розвитку сучасного демократичного суспільства є поступове сприйняття ним цінностей прав та свобод людини і громадянина, гуманізму, справедливості, ідей солідаризму. Розвиток цього важливого процесу неможливий без модернізації конституційного закріплення положення про демократичну, правову, соціальну державу, який не може бути сьогодні реалізований поза громадянським суспільством.

Сьогодні суспільна практика переконала, що демократична, правова, соціальна держава не може постати без паралельного формування громадянського суспільства, що обумовлює існування поряд з інститутами державної влади інститутів громадянського суспільства як самокерованої, структурованої та структурованої недержавної частини народу та їх взаємозв'язку і взаємодії.

Громадянське суспільство не може існувати поза державою, бо в широкому його тлумаченні більшість дослідників-неправознавців схилиються до думки, що складовою суспільства є держава

та державна влада. Зокрема ця державна влада має відповідати своєму визначенню та мати поваження щодо легітимного застосування сили по відношенню як до суспільства в цілому, так і по відношенню до конкретних індивідів. Поняття громадянського суспільства передбачає не лише обов'язок держави по відношенню до своїх громадян, але й певні права різноманітних органів державної влади, які покликані виконувати законодавчі, виконавчі та судові функції.

В цьому контексті двома основоположними проблемами постають наступні: співвідношення громадянського суспільства і державної влади та існування специфіки взаємодії громадянського суспільства з державою, що визначає себе як демократична, правова та соціальна.

У зв'язку з цим методологічно виправданим і практично обґрунтованим видається ретроспективне правове звернення до процесів наукового становлення та теоретичного розвитку проблеми взаємодії громадянського суспільства, з одного боку, і демократичної, правової, соціальної держави – з іншого. Зокрема мова йде про фіксацію найбільш значущих ідей для створення уявлення про генезу поняття взаємозв'язку правової держави та громадянського суспільства.

© О. В. Скрипнюк, 2015

Анотація

В статті розглядаються історико-правові аспекти нормативно-правового і організаційного забезпечення співпраці ОВД України з правоохоронними інституціями Європейського Союзу в сфері безпеки, внутрішніх дел і правосуддя. Дана характеристика окремих форм взаємодії з європейськими структурами і поліцією, що забезпечують конкретні напрями правоохоронної діяльності. Зазначено, що основною задачею програм співпраці європейських структур з ОВД України є поступове перетворення системи органів МВД в громадянське правоохоронне відомство європейського зразка.

Summary

The historical aspects of legal and organizational support of cooperation of the bodies of internal Affairs of Ukraine with the law enforcement institutions of the European Union in the field of security, internal Affairs and justice are the examined in the article. The characteristics of individual forms of cooperation with the European institutions and the police, which provide specific areas of law enforcement are implemented. It is noted that the main tasks of programs for which the European institutions cooperate with the law enforcement agencies of Ukraine, is the gradual transformation of the system of the Interior Ministry in civilian law enforcement agency of the European sample.

УДК 341.224.3

*Є. А. Самойленко, асистент кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАВІГАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ РІК АФРИКИ

У статті розглядається становлення та розвиток міжнародно-правового регулювання судноплавства по міжнародних ріках африканського континенту. Автор досліджує вплив європейської підсистеми міжнародного права на формування режиму проходу по транскордонних водних шляхах цієї частини світу.

Ключові слова: міжнародна ріка, річкова навігація, ріка Конго, ріка Нігер, ріка Ніл, ріка Сенегал, ріка Гамбія.

Постановка проблеми. Підписання Лондонської угоди 1839 р. ознаменувало новий етап у розвитку міжнародно-правового режиму судноплавства по міжнародних ріках. Він пов'язаний з боротьбою країн за освоєння зовнішніх ринків збуту своїх товарів та запровадженням з огляду на це свободи плавання по річкових шляхах для суден всіх прапорів. Після врегулювання питання навігації по Шельді подібного роду режими поступово були сформовані у відношенні інших рік, і не тільки європейських.

Актуальність теми дослідження. У доктрині висловлюється думка про відсутність стійкого зв'язку між правовими режимами міжнародних рік різних материків. Проте цілком очевидно, що проникнення країн-метрополій углиб Африки не могло не супроводжуватися апробацією набутого ними досвіду у вирішенні питань налагодження воднотранспортних сполучень в умовах інтенсивного освоєння нових географічних просторів. Тому важливо простежити становлення

регулювання навігації по африканських транскордонних водних шляхах, з'ясувати, наскільки самотньо відбувалася регламентація права проходу по них.

Аналіз публікацій, пов'язаних з темою дослідження. Вивченню окресленої проблематики присвячена відносно невелика кількість праць, в яких дається політико-правова і суто юридична оцінка укладених договорів, інших офіційних документів, а також подій, що розгорталися до та після їх появи [1–3]. Однак проведеним науковим пошукам притаманний більше академічний характер. Окремі роботи публікувалися ще чверть століття тому; в них взагалі не аналізується сучасна парадигма міжнародних річкових відносин.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Поза увагою вчених залишається акцентований погляд на ступінь впливу європейської підсистеми міжнародного права на формування режиму проходу по транскордонних водних магістралях африканського континенту.

Метою даної статті є дослідження міжнародно-правового регулювання навігаційного

© С. А. Самойленко, 2015

використання міжнародних рік Африки та особливостей його розвитку під впливом європейської підсистеми міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. Перші договори щодо навігації по африканських міжнародних ріках припадають на другу чверть XIX ст. Їх уклала Великобританія з племенами (королівствами), які населяли західне узбережжя континенту в районі, обмеженому з півночі р. Гамбією, а з півдня – р. Конго. Проте міжнародно-правовий режим навігації, що сформувався на їх основі, мав тимчасовий характер.

З метою уникнення посилення конфронтації європейських країн-метрополій у ході боротьби за ефективну окупацію континенту наприкінці 1884 року була скликана Берлінська конференція. Підписаний на ній 25 лютого 1885 року Заключний акт з-поміж іншого містив положення про судноплавство по ріках Конго і Нігер, що ґрунтувалися на ст. 108–116 Заключного акта Віденського конгресу 1814–1815 рр. Води обох річкових систем, включаючи озера та канали, відкривалися для плавання і торгівлі всіх націй на рівні з місцевими племенами, в тому числі без обмежень у праві здійснення великого й малого каботажу. Басейн ріки Конго оголошувався нейтральною територією. Цим обумовлювалася мета забезпечити свободу проходу будь-яких суден навіть у випадку виникнення збройних конфліктів. Подібно до цього судноплавство по Нігеру під час війни також мало бути безперешкодним для всіх країн, як нейтральних, так і воюючих. Примітно, що міжнародно-правовий режим навігаційного використання р. Конго схожий з режимом судноплавства по Дунаю, на що прямо вказує одна з норм Акта 1885 р.

Заключний акт 1885 р. окремо містив Декларацію, відповідно до якої з метою підтримки односторонності в регламентації міждержавних відносин стосовно майбутніх колоніальних завоювань мали діяти вже запроваджені ним правила поведінки [4, с. 699–700, 702–703, 705–723]. Власне кажучи, за підсумками Берлінської конференції було підготовлено єдиний кодифікований документ з африканських питань, розрахований на подальше його застосування з похибкою на появу в метрополій нових володінь на материк.

Свобода судноплавства по конголезькому та нігерському річкових шляхах знаходила своє підтвердження в наступних міждержавних угодах на початку XX ст. [5, р. 657–658; 6, р. 620], але встановлений конференцією 1884–1885 рр. правовий режим навігації по них до закінчення Першої світової війни не зазнав істотних змін.

У відношенні регулювання навігаційного використання інших міжнародних рік континенту спостерігалася подібна правова картина.

На принципах Берлінського Акта 1885 р. ґрунтувався британсько-португальський договір від 14 листопада 1890 р., що відкрив для плавання всіх країн Замбезі та Шіре [7, с. 728–730]. Угода між цими державами від 11 червня 1891 р. не тільки зберігала чинними вищезазначені положення попереднього документа, а й передбачала вільний прохід на тих самих умовах по притоках вказаних водних шляхів та можливість великого і малого каботажу виключно для договірних сторін. До того ж домовленості дозволяли транзит будь-яких осіб та товарів по річкових системах Пунгве, Бузі, Лімпопо і Сабі [8, с. 737–738]. Рішення Берлінської конференції 1884–1885 рр. лягли в основу конвенції між Великобританією та Францією від 8 квітня 1904 року, яка стосувалася торгового судноплавства по Гамбії [9, р. 519].

Щодо навігації по Нілу, то вона довгий час була привілеєм для місцевих підданих. Туреччина, під сюзеренітетом якої Єгипет знаходився в XIX ст., всіляко ухилялася від відкриття цієї ріки. При цьому Великобританія, користуючись залежністю від неї численних місцевих компаній для судовласників, на кінець 1870 р. мала змогу здійснювати всі необхідні операції [1, с. 73]. У верхній течії ріки ця європейська держава юридично набула права проходу і за договором від 12 травня 1894 року. На основі документа конголезькі та бельгійські торгові кораблі отримали право судноплавства по водах Верхнього Нілу на тих же підставах, на яких даним правом користувалися англійські та єгипетські судна, але ці судна не наділялися екстериторіальністю і повинні були підпорядковуватися діючому в Судані праву [10, р. 289]. Описаний стан речей її повністю задовольняв, тому Ніл залишався протягом наступного періоду закритим для іноземного судноплавства.

Свобода плавання по решті міжнародних рік Африки встановлювалася на основі двосторонніх угод з участю колоніальних держав. Вона, як правило, не поширювалася на всі нації і стосувалася кораблів договірних сторін, чим відрізнялася від розглянутих режимів. Крім того, вирішальну роль тут відігравали інші види використання рік [1, с. 74; 11, с. 302–308].

Таким чином, здобуття права проходу іноземних суден по річкових шляхах материка в добу його колоніального розподілу було атрибутом експансіоністської політики європейських країн і супроводжувалося порушенням ними суверенних

прав місцевих державних утворень. Поворотною точкою в міжнародно-правовому регулюванні навігації по африканських міжнародних ріках слугувало прийняття у 1885 р. Берлінського акта, який ґрунтувався на відповідних постановках Віденського акта 1815 р. та скоординував подальший розвиток режиму річкового судноплавства на континенті, забезпечивши значною мірою певну одноманітність режимів судноплавства у розрізі найважливіших прісноводних об'єктів.

Після першої світової війни актуалізувалася проблема перегляду міжнародно-правового режиму навігації по найбільших ріках Африки. Версальський [12] та пов'язані з ним мирні договори передбачали, що Німеччина та її союзники повинні були приєднатися до рішення держав Антанти по даному питанню [13, с. 14]. Прийнята 10 вересня 1919 року Сен-Жерменська конвенція загалом унаслідувала постулати Берлінського Акта 1885 р., підтвердивши свободу судноплавства по Конго та Нігеру торгових суден всіх прапорів. Проте угода висувала і специфічні вимоги для набуття закріплених у ній прав. Це пояснювалося прагненням створити дієві гарантії миру та безпеки у повоєнному світі через представництво націй у спеціально створеній для цього міжурядовій організації. Так, чинність конвенції поширювалася на держави-підписанти, а також на ті країни, які стануть членами Ліги Націй. Крім того, з норм конвенції випливало, що прирічкові держави (ними на континенті виступали зазвичай Великобританія та Франція) були вправі встановлювати правила щодо контролю за навігацією (наприклад, регламенти річкової поліції, карантинної служби і т. ін.), якщо цим не чинитиметься перешкод для вільного проходу кораблів [13, с. 14–18].

Тобто фактично і юридично механізм міжнародно-правового регулювання навігації по африканських ріках у своїх базових рисах не зазнав радикальних змін. Його квінтесенцією залишалися положення Заключного акта 1815 р. Країни Антанти, котрі продовжували домінувати на континенті, прагнули не тільки зберегти, а й зміцнити *status quo* в управлінні судноплавством по головних водних магістралях материка.

Розпад колоніальної системи після другої світової війни й утворення ряду незалежних країн породжували необхідність перегляду укладених міждержавних угод про судноплавство по міжнародних ріках Африки.

26 жовтня 1963 року Федеративною Республікою Камерун, Республікою Берег Слонової Кістки, Дагомейською Республікою, Гвінейською Республікою, Федеративною Республікою Нігерія,

Республікою Малі, Республікою Нігер, Республікою Верхня Вольта та Республікою Чад було підписано Ніамейську конвенцію про навігацію та економічне співробітництво між державами басейну р. Нігер. Порядок і умови судноплавного використання ріки визначаються Статутом, що є додатком до названої Конвенції.

Згідно зі Статутом плавання по Нігеру, його рукавах та пов'язаних з ними ріках, а також на озерах, розташованих на територіях договірних сторін, повністю вільне для торгових і прогулянкових суден, для транспортування товарів та пасажирів. Свобода судноплавства діє у відношенні торгових суден всіх держав: як прибережних, так і неприбережних. Підставою для такого висновку є зміст преамбули Конвенції 1963 р. В ній зазначено, що договірні країни під час укладення Конвенції брали до уваги Берлінський акт 1885 р., Декларацію 1890 р., Сен-Жерменську конвенцію 1919 р., Барселонську конвенцію 1921 р., котрі можна розглядати як чинні в частині, що не суперечить даній Конвенції. Кожна з прибережних держав вправі встановити режим, котрий вона вважатиме бажаним на своїй території з метою забезпечення безпеки та контролю за судноплавством, у тому розумінні, що даний режим повинен полегшувати, наскільки це можливо, рух кораблів [14, с. 13–15].

Додатковий акт від 25 листопада 1964 року визнав засобами сполучення, відкритими для міжнародного користування, обвідні канали, які могли бути прокладені з метою компенсації несудноплавності чи недоліків водних шляхів на окремих ділянках. На підставі домовленості 1964 р. була створена Комісія по навігації та транспорту на р. Нігер, до якої увійшли 9 членів-комісарів прирічкових країн. До повноважень Комісії належать: нагляд за дотриманням Ніамейської конвенції 1963 р.; розробка загальних положень про порядок експлуатації водного басейну р. Нігер, і зокрема правил навігації, включаючи каботажне плавання; підтримка зв'язків між прибережними країнами в цілях найбільш ефективного використання річкових ресурсів; збір та опрацювання необхідної інформації; розгляд проектів покращення використання річкового басейну і подання урядам рекомендацій з питань спільних досліджень та робіт; нагляд за антропогенною діяльністю в басейні Нігеру; розгляд скарг і вирішення спорів. Прийняті Комісією рішення не є обов'язковими для тих держав, які їх у подальшому не затвердили [15, р. 21–29]. В дусі домовленостей 1963–64 рр. 22 лютого 1974 року Комісія прийняла Загальні правила судноплавства по р. Нігер [1, с. 122–124; 2, с. 85–86].

26 липня 1963 року Республікою Сенегал, Республікою Малі, Гвінейською Республікою, Магметанською Республікою Мавританія була підписана Бамакійська конвенція про спільне освоєння басейну р. Сенегал. Головні положення документа зводяться до того, що ріка разом з притоками оголошується міжнародною згідно із виробленим і затвердженим прибережними державами статутом. Неточність формулювань Конвенції щодо поняття “міжнародна ріка” та кола користувачів правом на річковий прохід не дають можливості однозначно стверджувати про відкритість сенегальських водних шляхів для всіх націй.

За договором присенегальських держав режим ріки має формуватися виключно ними самими. Подібно до Ніамейського акта 1963 р. Бамакійська конвенція передбачає організацію договірними сторонами Міждержавного комітету, уповноваженого координувати діяльність із вивчення та експлуатації басейну Сенегалу. Рішення Комітету вступають в силу після їх затвердження урядами [16, с. 299–302].

7 лютого 1964 року на Дакарській конференції була прийнята Конвенція про статус ріки Сенегал, що більш предметно врегулювала міжнародно-правовий режим навігації по ній. Конвенція гарантує свободу судноплавства для всіх користувачів: навігація повністю вільна й відкрита для громадян, торгових суден і товарів всіх націй на рівних правах у відношенні портів та навігаційних зборів, а також умов, яким підпорядковано плавання. До приток Сенегалу застосовується аналогічний режим, що й до рік та озер, в які вони впадають [17, с. 302–308].

З кінця 50-х рр. ХХ ст. актуалізувалася проблема перегляду режиму навігації по р. Конго, оскільки із припиненням існування Французької Екваторіальної Африки (1910–1958 рр.) на її території з'явилися ряд держав, прибережних до

ріки: Республіка Конго, Центральнаафриканська Республіка та Республіка Чад [18, с. 1294–1295]. У використанні конголезької річкової системи вони значною мірою залежать від Демократичної Республіки Конго, котра займає лівий берег головної ріки (у верхній і середній течіях) та її найбільшої притоки Убанги. Крім того, дана країна одноосібно володіє низов'ям Конго, контролюючи разом з Анголою естуарій цієї водної магістралі. Складна ситуація в прибережних державах, зумовлена політичними кризами й частими військовими конфліктами, стала на заваді заміні рудиментарної нормативної бази у відношенні навігації по р. Конго, що ґрунтується на Сен-Жерменській конвенції 1919 р. Питання модернізації правової регламентації судноплавства по конголезькій річковій системі залишається відкритим.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Недосконалість режимів плавання по окремих транскордонних водних шляхах Африки наочно демонструє асиметричність розвитку механізму міжнародно-правового регулювання навігаційного використання міжнародних рік не лише на континенті, а й в цілому у світі. Незважаючи на це, квінтесенцією тих правових режимів річкового судноплавства, що витримують помірну їх критику на предмет стабільності, стали положення Віденського акта 1815 р. та Барселонської конвенції 1921 р. Зокрема, когерентний (взаємоузгоджений) вплив цих документів позначився на структурі Ніамейської конвенції 1963 р., форматі її учасників, обсязі свободи навігації, змісті конкретних зобов'язань.

Отримані результати спонукають до подальших наукових пошуків в напрямку визначення стійких універсальних критеріїв для систематизації договірної практики міждержавних відносин у сфері навігаційного використання міжнародних рік світу.

Список літератури

1. Корбут Л. В. Международно-правовой режим рек: История и современность / Отв. ред. Г. И. Тункин / Л. В. Корбут, Ю. Я. Баскин. – М.: Издательство “Наука”, 1987. – 160 с.
2. Гуреев С. А. Международное речное право: Учебное пособие / Отв. ред. С. А. Гуреев. – М.: Юрид. лит., 2004. – 352 с.
3. Ogilvie P. M. International Waterways / Paul Morgan Ogilvie. – M. A. New York: The Macmillan Company, 1920. – 424 p.
4. Заключение Берлинской африканской конференции, 13 (25) февраля 1885 года // Мартенс Ф. Ф. Собрание Трактатов и Конвенций, заключенных Россией с иностранными державами: В XV томах / Фридрих Фромгольд Мартенс. – СПб.: Типография Министерства Путей Сообщения (А. Бёнке), 1888. – Том VIII. Трактаты с Германиею (1825–1888). – С. 695–725.
5. Abkommen zwischen dem Deutschen Reiche und der Französischen Republik betreffend Äquatorial-Afrika, vom 4, November 1911 // Martens G. F. Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international: XLI tomes / Continuation du grand recueil de Georges Frédéric de Martens par Heinrich Triepel. – [3e série]. – Leipzig: Librairie Dieterich Theodor Weicher, 1912. – Tome V. – P. 651–660.

6. Convention entre la France et l'Allemagne pour préciser les frontières entre le Cameroun et le Congo français, signée à Berlin 18 avril 1908 // Martens G. F. Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international: XLI tomes / Continuation du grand recueil de Georges Frédéric de Martens par Heinrich Triepel. – [3e série]. – Leipzig: Librairie Dieterich Theodor Weicher, 1909. – Tome I. – P. 612–628.
7. Agreement between Great Britain and Portugal, recording a Modus vivendi respecting the Spheres of Action of the two Countries in Africa. Navigation of the Zambesi and Shiré Rivers, &c., signed at London on 14th November, 1890 // Hertslet Ed. The Map of Africa by Treaty: III vols. / Edward Hertslet. – L.: Harrison and sons, 1894. – Vol. II. Great Britain & France to Zanzibar. – P. 728–730.
8. Treaty between Her Britannic Majesty and His Majesty the King of Portugal, defining their respective Spheres of Influence in Africa, signed in Lisbon on 11th June, 1891 // Hertslet Ed. The Map of Africa by Treaty: III vols. / Edward Hertslet. – L.: Harrison and sons, 1894. – Vol. II. Great Britain & France to Zanzibar. – P. 731–742.
9. Convention concernant Terre-Neuve et l'Afrique occidentale et centrale conclue à Londres le 8 avril 1904 entre la France et la Grande-Bretagne // Clercq J. Recueil des traités de la France publié sous les auspices: XXIII vols. / Jules de Clercq. – Paris: A. Pedone, Libraire-Éditeur, 1907. – Tome vingt-deuxième (1901–1904). – P. 517–521.
10. Agreement between His Majesty King Leopold the Second, Sovereign of the Congo, and His Majesty Edward the 7th King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland and of British Overseas Territories, Emperor of the Indies, Amending the Agreement Signed in Brussels on 12 May 1894 // Arsano Ya. Ethiopia and the Nile. Dilemmas of National and Regional Nydropolitics / Yacob Arsano. – Zurich: Zurich ETH Zentrum SEI, 2007. – P. 288–290.
11. Arrangement concernant l'inondation et l'irrigation du pays de mandat de l'Afrique du Sud-Ouest; signé à la Ville du Cap, le 1er juillet 1926 // Martens G. F. Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international: XLI tomes / Continuation du grand recueil de Georges Frédéric de Martens par Heinrich Triepel. – [3e série]. – Leipzig: Librairie Theodor Weicher, 1930. – Tome XXIII. – P. 302–308.
12. Traité de paix; signé à Versailles, le 28 juin 1919; suivi d'un Protocole, signé à la date du même jour // Martens G. F. Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international: XLI tomes / Continuation du grand recueil de Georges Frédéric de Martens par Heinrich Triepel. – [3e série]. – Leipzig: Librairie Theodor Weicher, 1922. – T. XI. – P. 323–677.
13. Convention portant révision de l'Acte général de Berlin du 26 février 1885 et de l'Acte général de Bruxelles du 2 juillet 1890, signée à Saint-Germain-en-Laye, le 10 septembre 1919 // Martens G. F. Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international: XLI tomes / Continuation du grand recueil de Georges Frédéric de Martens par Heinrich Triepel. – [3e série]. – Leipzig: Librairie Dieterich, 1925. – Tome XIV. – P. 12–19.
14. Act regarding navigation and economic co-operation between the States of the Niger Basin. Done at Niamey, on 26 October 1963 // United Nations Treaty Series. – Volume 587. – P. 9–18.
15. Agreement concerning the Niger River Commission and the navigation and transport on the River Niger. Done at Niamey, on 25 November 1964 // United Nations Treaty Series. – Volume 587. – P. 19–33.
16. Convention relative à l'aménagement général du bassin du fleuve Sénégal, le 26 juillet 1963 // Revue juridique et politique indépendance et coopération. – 1965. – No. 2 (Avril – Juin). – P. 299–302.
17. Convention relative au statut au Fleuve Sénégal, le 7 février 1964 // Revue juridique et politique indépendance et coopération. – 1965. – No. 2 (Avril – Juin). – P. 302–308.
18. Большой энциклопедический словарь. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: "Большая Российская энциклопедия"; СПб.: "Норинт", 1998. – 1456 с.

Отримано 11.03.2015

Аннотация

В статье рассматривается становление и развитие международно-правового регулирования судоходства на африканских реках. Автор исследует влияние европейской подсистемы международного права на формирование режима прохода по трансграничным водным путям этой части мира.

Summary

Emergence and development of international-legal regulation of navigation on the African rivers are analyzed in the article. The author explores an influence of international law European subsystem on the formation of passage regime on inland waterways of this part of the world.

УДК 342.98:347(4СС)

В. М. Завгородня, канд. юрид. наук, доц., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"

ПОНЯТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТОРУ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЙОГО СТАНДАРТІВ У ПЕРВИННОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті досліджується поняття європейського адміністративного простору як результату інтернаціоналізації публічної адміністрації в Європі. Розглянуто положення установчих договорів ЄС та Хартії основних прав ЄС, що визначають концептуальні засади його функціонування. Зроблено висновок про необхідність впровадження в законодавство України ключових стандартів європейського адміністративного простору, пов'язаних з правом громадян на належне управління.

Ключові слова: Європейський Союз, європейський адміністративний простір, право на належне управління, публічна адміністрація.

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізація стосується всіх сфер суспільного життя. Публічна адміністрація, функціонування якої традиційно вважалося винятковою внутрішньою прерогативою держави, також не залишається осторонь від впливу процесів глобалізації і, значною мірою, піддається впливу зовнішніх факторів. Зазначені тенденції дали підставу багатьом дослідникам ставити питання про формування глобального адміністративного простору і навіть глобального адміністративного права [1, 2, 3].

Інтернаціоналізація публічної адміністрації в Європі, головним чином, обумовлена процесами, що протікають в рамках Європейського Союзу (далі – ЄС). Однак зачіпає вона не тільки учасників наднаціонального об'єднання, але, тією чи іншою мірою, всі держави регіону. Саме в рамках ЄС склалися і довели свою практичну ефективність стандарти і принципи, що відображають сучасні напрямки розвитку публічної адміністрації, сформувався європейський адміністративний простір (далі – ЄАП), інтеграція до якого є стратегічним завданням для України. Ефективні реформи в нашій державі неможливі без модернізації публічної адміністрації та приведення її у відповідність до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення і розвиток ЄАП привертає значну увагу європейських вчених. Так, поняття, ознаки і принципи ЄАП вивчалися такими дослідниками, як Й. Олсен, К. д'Орт, А. Торма, Х. Хофман, Ф. К. Перето та іншими. Вплив ЄАП на національні правові системи, в першу чергу, постсоціалістичних країн, та європеїзація національних публічних адміністрацій розглядалися, зокрема, у працях І. Копніка, А. Муси, Дж. Новака (сто-

совно Хорватії), Б. Давидовського та А. Павловської-Даневої (стосовно Македонії), А. Матеа, Л. Матеа та Д. Янку (щодо Румунії). Вивчення феномена ЄАП стало предметом дослідження і вітчизняних авторів – В. Аверьянова, І. Грицяка, В. Дерезь, І. Жданової, А. Пухтецької. Однак категорія ЄАП і досі залишається для України відносно новою та маловідомою, а відсутність належної наукової розробки питання, поряд з іншими чинниками (організаційними, ідеологічними, юридичними тощо) робить інтеграцію нашої країни до ЄАП досить проблематичною.

У зв'язку з викладеним метою цієї статті є дослідження поняття і сутності ЄАП, вивчення основних нормативних елементів, що його утворюють, в рамках первинного права ЄС, а також визначення на цій основі шляхів зближення правового регулювання публічної адміністрації в Україні зі стандартами ЄС.

Виклад основного матеріалу. Вперше поняття ЄАП було вжито в матеріалах Програми SIGMA (Програма підтримки вдосконалення систем державного управління та менеджменту – спільна програма Організації економічного співробітництва та розвитку і ЄС, заснована в 1992 р. з метою сприяння країнам-кандидатам на вступ до ЄС у створенні адміністративних систем, що відповідають потребам ринкової економіки та функціонують в умовах верховенства права і демократії [4]). У 1998 р. в публікації SIGMA № 23 "Підготовка публічної адміністрації до Європейського адміністративного простору" було констатовано виникнення ЄАП, в першу чергу, на основі утвердження [5, с. 3, 15].

Однак, як відзначають дослідники, прообраз ЄАП проглядається і в більш ранніх документах інституцій ЄС. Так, у 1994 році Європейська Комісія у своєму Комюніке "Про розвиток адміністративного співробітництва з імплемента-

© В. М. Завгородня, 2015